

VICTOR CIRIMPEI
 Institutul de Filologie
 (Chişinău)

**FRAGMENTE DE TEZAUROAL MENTALITĂȚII
 ȘI INTELIGENȚEI POPULARE (II)**

Abstract

For the beginning the author draws the reader's attention that the second article „Fragments from the treasury of folk mentality and intelligence” (folk texts with documentary data sheets and a glossary) differs from the previous set (I) published in „Review of Linguistics and Literary Studies”, 2009, issue 3–4; in that it appeals to several units (incantations, „The Plough”, wishes for the best man, science fiction prose, a folk play) with a greater length, simultaneously giving up *indications* of notional categories: mythological discerning of the world, learning the society, artistic thinking.

Găsim necesar să atenționăm cititorul că prima probă (I) de asemenea materiale etnofolclorice a văzut lumina tiparului în „Revista de lingvistică și știință literară”, 2009, nr. 3-4; prezentul grupaj de *Fragmente*, pe care îl oferim, în continuare, publicației academice „Philologia”, diferă întrucâtva de setul precedent – am apelat la texte de proporții, concomitent renunțând la *indicarea* categoriilor noționale: deslușirea mitologică a lumii, cunoașterea societății, gândirea artistică.

1961, 23 iunie, s. Sîrbești (localnicii pronunță Sărbéști), r-nul Florești, RSS Moldovenească, de la Bejenaru Paraschița Alexei, 86 de ani; descîntec de Duc'-se-pe-Pustii:

Di Duc'-sî-pi-Pustii

(Di cîornî boléznî [*boală neagră, epilepsie*])

Duh-Nicurat, di undî te-ai luat?..	s-o pornit pi calî. pi cararî.
S-o sînicat*, s-o mînicat* (numilî [<i>descîntatului</i>]) marț dimineațî gras (î) și frumos (-oasî), bun (î) sănătos (-oasî); cu apî curatî s-o spalat, cămeși albî ș-o luat, la icoanî s-o-'nchinat;	L-o-'ntîlnit (O-'ntîlnit-o) Spărietu-șal-Marî, Spărietu cu Spărioaica, Vîntu cu Vîntoaica, Tusa cu Tusoaica, Jiunghiū cu Jiunghiōaica, Spărietu-di-Om, Spărietu-di-Fimeî, Spărietu-di-Răcnit,

Spărietu-di-Trăsnit,
 Spărietu-Turunjiu*,
 Spărietu-Morunjiu*,
 Spărietu-di-Nouî-Neamuri –
 di cap l-o luat (o luat-o),
 în pămînt l-o dat (o dat-o),
 fața i-o-’ngălbinit,
 ochi i-o păinjinit,
 vinilî i-o-’ncordat,
 sînjilî i-o tulburat,
 di inimî l-o apucat (o apucat-o),
 cu foc l-o-’nconjîurat
 (o-’nconjîurat-o)
 și zî di moartî i-o pus.

El (E) o prins a plînji,
 o prins a sî văita;
 nîmî pi lumî n-o vădzut
 și nîmî pi lumî n-o audzît,
 numa Maîca-Domnului din șeri
 glasu lui (î) l-o audzît;
 pi o scarî di arjint s-o scoborît,
 pi un scaun di aur s-o sprîjinit,
 poala o-’ntins,
 cararea i-o-cuprins,
 di mînuțî l-o luat (o luat-o),
 cu gurița l-o-’ntrebat
 (o-’ntrebat-o):
 „Și plînji (numilî
 [descîntatului])?
 Și ti văitedz?
 Nu ti văita –
 aleargî-n grabî la
 (Paraschița [numele

descîntătoarei]).
 E, cum te-a discînta,
 ca cu mîna ț-a lua:
 din cleștilî* capului,
 din pelița obrazului,
 din chept,
 di sub chept,
 din oasî,
 di sub oasî,
 din schinarî,
 di sub schinarî,
 din șălî
 di sub șălî,
 din rărunchî*,
 di sub rărunchî,
 din screuă* schinări,
 di pin toatî vinilî,
 di pin toatî-’ncheiturilî;
 sî nu rămîi strînsu
 și plînsu
 di leac*,
 nișî cît un șir di mac;
 cî e [descîntătoarea]
 cu coasa le-a tăie
 și cu foc le-a frijî,
 nînicî din elî
 nu s-a-’nțăleji”.

Și sî rămîi (numilî
 [descîntatului])
 curat (-î)
 și luînat (-î),
 ca di la Dumnedzău-
 Sfîntu lasat (-î).

1959, 6 decembrie, s. Drăgănești, r-nul Sîngerei, RSS Moldovenească, de la Morari Catîncă Gavril, 67 de ani; descîntec de Răul-Copchiilor:

Di Rău-Copchiilor

S-o pornit (cutarî)
 pi calî,
 pi cararî
 și l-o-’ntîlnit
 Samca cu Sămcoîu,
 Răoaîca cu Răoîu
 și Strigoaîca cu Strigoîu.

În pămînt l-o trîntit,
 fața i-o-’ngălbinit,
 sînjilî i-o băut,
 schinarea i-o strîcat,
 cheptu i-o-’ncordat
 și-n chip di om mort l-o lasat.
 El o prins a plînji

ș-a sî vaicăară –
 nimî nu-l audzǎ
 șî nu-l vidé;
 numai Maica-Domnului
 din șerî l-o audzît
 șî l-o vădzut;
 în toîag s-o sprijinit
 șî la (cutarî) s-o coborît.
 Șî-l întriabî:
 – Da di și plînjî?
 Șî ti văicăredz?
 – Cum sî nu plîng,
 cum sî nu mă văicăredz,
 dacî m-am pornit
 pî calî,
 pî cararî
 șî m-o-’ntîlnit
 Samca cu Sămcoîu,
 Răoaica cu Răoîu
 șî Strigoaica cu Strigoîu;
 în pămînt m-o trîntit,
 fața ñi-o îngălbinit,
 sînjilî ñi-o băut,
 schinarea ñi-o strîcat,
 cheptu ñi-o-’ncordat
 șî-n chip di om mort m-o lasat.
 – Nu plînjî,
 nu ti vaicăară;
 tu du-tî la (Catinca).
 E te-a discînta
 di Samcî, di Rău șî di Strîns;
 șî Samca, șî Rău șî Strînsu
 ț-a lua
 din chept,
 di sup chept;
 din schinarî,

di sup schinarî;
 din coastî,
 di sup coastî;
 din șălî,
 din sup șălî;
 din pîntișî,
 din sub pîntișî;
 din mațî,
 di sup mațî;
 din rărunchî*,
 di sup rărunchî;
 din mairî*,
 di sup mairî;
 din chișioarî,
 di sup chișioarî;
 din mîni,
 di sup mîni;
 din unghiî,
 di supt unghiî;
 din cleștilî* capuluî,
 din fața obrazuluî,
 din șfircu* nasuluî,
 din audzu urechilor,
 din viderili ochilor;
 din tătî-’nchiiturilî,
 din tătî jiuunghiurilî*
 șî durerilî.
 Cu cuțitu le-a-’mpunjî
 șî le-a răstrăpunjî,
 din urmî le-a lua,
 piștî Marîa Neagrî* le-a mîna
 șî le-a alunga.
 Șî-î rămăné curat
 șî luînat
 cum ești di la Dumnedzău lasat.

(O chicăturî di țîțî într-un păhăruț cu apă sî-î dai, șî el bé; sî-î spelî șî cheptîșoru cu sî-î în păhăruț)

1961, 24 iunie, s. Roșieticii Noi, r-nul Florești, RSS Moldovenească, de la Sarmaniuc Vasile Ștefan, 15 ani; orația „Plugului”:

Hăăă, hăi!!!

Hăăă, hăi!!!

Astî sarî șî-o-nsarat
 noi, boeri, nu v-am urat.
 Astî sarî șî-o vinit
 noi cu Plugu ne-am pornit!

Într-o jîoi, diz-dimineațî,
 Badea-Gheorghe [1] s-a sculat,
 pî ochi negrî s-a spălat,
 la icoanî s-a-nchinat

ș-a eșit la câmp curat,
unde-i bine de arat.

Joile
o arat văile,
vinerile –
clinele*.

Badea-Gheorghe a arat,
a arat
și-a samanat
grîu mărunț și grîu de vară,
dee Domnu să răsară!

Hăăă, hăi!!

La lună,
la săptămînă,
s-a dus Badea să vadă
cum s-arată roada.
Și din ce-a văzut
mai nu s-a crucit:
grîul – nant ca trestia
și în spic – ca vrabia,
boabele – ca mazărea!
Lanu Badea a-’nconjurat,
vreo trei spice a luat,
bine-n palme le-a frecat,
în buze le-a vînturat,
în batistă le-a legat
și acas’ a alergat;
la femeie a strigat:
– Măi femeie, măi nevestă,
grîul nostru se răscoace!
Și a pus grîul pe masă,
care-a luminat în casă.
– Nu te-’nspăimînta, bărbate,
că le-om izbîndi pe toate.
Du-te-n tîrgul din Soroca,
unde vînd oțel cu oca*
și fă săceri mai zîmțoasă
pintru babi grebănoasă
și cu zîmțuri mititele
pentru fete tinerele.

Hăăă, hăi!!

S-o dus badea la Soroca
ș-o luat oțel cu oca;
ș-o făcut săcirî zîmțoase

pintru babi grebănoasă,
și cu zîmțuri mărințăli –
pentru fete tinerele.

Ș-o strîns finii
și vecinii,
fete mari, fimeii bătrîne
care știu a strînje pînea;
și pe toți Badea i-o pus
din capu lanulu’, din sus,
din capătu pămîntulu,
din bataia vîntulu;
cînd vîntu-aburê,
iî mai tarî silê;
cînd vîntu-’nceta,
iî di snochî si apuca,
în clăi răpidi-î punea.
Era una cu rochița naramjiî*,
cari-mî era dragî și miî,
cu țîțsoari bîrzoeli*
și păru făcut inelî;
de triî orî cum sî rotê –
snochî-n clae* rămănê!

Hăăă, hăi!!

Badea-Gheorghe,-’mbucurat,
la grajd răpede-a alergat
ca s-aducă nouă epe,
nouă dintr-acelî sterpe;
cu copitele crăpate,
cu măligă astupate
și cu sîrmă legate;
cu copitele tropușau*,
cu picioarele treerau,
cu nările vînturau,
cu cozile măturau,
cu dinți sacii țîneau,
cu urechilî turnau,
cu schinările-n cară-’ncăreau –
o-’mplut doșpreșî carî
cu povarî
pintru moarî.

Hăăă, hăi!!

Badea-Gheorghe-a chiuit
cînd la moarî au pornit:
– Îu-hu-hu, huuu!!

La moarî, la moarî;
dar la carî moarî?
La moara lui moș Tudos
este-un guzgan grebănos
șî-’ntoarșî sașî pi dos,
la moara lui moș Tărițî
nu știu șioarișî di mîțî,
șioricoaica-i morărițî.

Hai la deal, pîntrî ponoarî,
la moara di la Pohoarnî*.
– Cea*, Ghilan*!
Mai hăis*, Jioian*!

Da șî Moara-din-Pohoarnî*,
cînd o văs’t* atîtea carî
coborîndu-sî la valî,
o pus coada pi schinarî
șî fujé-’nspri Lunga Marî*.
Morarașu alerga
șî strîga
cît șî putea*:
– Na, Morișcî; na, na, na!
Badea-Ghîorghî l-o poprit*
șî la dînsul s-o răstit:
– Măi morarî, măi morarî,
hătu-ț mațu cui ti arî!*
Pînî mînî dimineața,
făinuța-n sașî ca gheața!
Cî di nu –
piștî moarî te-oi zvîrli,
șioarî
mațîlî țî le-or șîuchi!

Hăăăi, hăi!!

Pîn di zorî s-o luînat,
grîu tăt i-o mășinat.
Cu’ncarcat, doûspreșî carî,
o ișît Badea din moarî.
– Cea, Ghilan!
Mai hăis, Jioian!

Da cucoana Badî,-acasî,
tot cu ochii la fereastrî,
o zărit în depărtare
celî doûsprecî cară
cu făină de la moară.
Iute! ea în ceea casă

după sită de mătasă!
Răpede! și în cămară
după sită de negară*
care-i oleacă mai rară.
Fața-ș dă cu rumeneală,
mînuțîlî – la ghileală!

Hăăăi, hăi!!

O șernut e un nîrtic*
ș-o făcut marî covrig,
apoi o șernut un sac
ș-o făcut marî colac,
pi chiatra morî măsurat,
cu zahar zăhăruit,
cu flori mîndri-’mpodoghit;
pintru noi, plugari, gătit!

Dupa și s-o copt colacu,
l-o’mpărțit cîte-o bucatî:
o rupt în două
șî ne-o dat nouî,
o rupt în trii
ca sî-i dăi lui Andriî,
da Andriî, tarî di cap,
di brîu bîcata ș-o legat
pintru cîni di pin sat;
cu colac îî amăjé,
cu prăjîna-î prăjîné*.
Da s-o găsît un cîni bun mintîos
șî l-o dat pi Andriî jîos,
bîcata di la brîu i-o ros.
Ș-o ramas Andriî
cel măi mari păcătos.

Hăăăi, hăi!!

V-am ura, v-am tot ura,
că vi-i drag a asculta;
da nu sîntem de-aișî-colea;
ci tocma din Ciuca-Buca*,
undî sî fașî măliga cît nuca
ș-o păzăsc doîspreșî cu măciuca;
cîn sî eu o fărăturî,
unu, c-o dișchicăturî,
nî-o zvîrlit doi dinț din gurî!
Sînt cu noi și din Mitoc*,
unde-’ngheațî apa-n toc*,
mămăliga-n solniță,

laptilī –în doniță*.

Dealuri-văi înjeamanatī –
la mulț ani cu sanatațī!

Ș-avem dealuri di suit,
văi cu rîchî di coborît.

La anu și la mulț ani!

[1] Etimologic, numele *Gheorghe* înseamnă „agricultor”, iar ca personaj folcloric al creației date, *Badea-Gheorghe* (sau doar *Badea* în unele versiuni) denotă imaginea antică a patronului de moșie, cu nevastă (*cucoana*) pricepută în treburile casnice, precum și în ale asigurării de bune rezultate agricole; ei avînd numeroase rude, iar ca proprietate – casă cu acareturi, multe care, pluguri, seceri și alte unelte agricole, mulțime de boi și cai, numeroși slujitori. În alte orații de același profil, mai frecvente în satele basarabene, personajului central i se zice *Badea-Vasile*; astfel „agricultorul” *Gheorghe* fiind onorat, din aceeași antichitate, cu titlul de „rege/împărat” (Vasile < βασιλιάς); în creștinism însă el ajunge a fi *Sfîntu-Vasile*.

1959, 27 decembrie, s. Molovata Nouă (numit și Comisarovca), r-nul Dubăsari (sînga Nistrului), de la un bărbat (nu a dorit să i se știe numele), 33 de ani; cîntec de dragoste:

Colo-n vali, -n lăsăturî,
cîntî un vonic din gurî
și-l cunosc di pi cîntat
cî-i vonic niînsurat.
„– Puîculițî, și nî-ai dat
cî tarî m-ai farmacat?

– Nu ț-an dat, puîule, nîcî,
di minî nu-ț șibî* fricî;
nu ț-an dat șiavaî sî mori,
da ț-an dat sî ti însori;
nu ț-an dat ca tu sî cheî*,
da ț-an dat ca sî ma ei”. [1]

[1] O versiune a creației date, culeasă în același sat (informatoare fiind o femeie), o aflăm publicată în *Folclor românesc de la est de Nistru...*, vol. II, p. 380, fără a se indica anul înregistrării. Reproducem textul versiunii: „Ici, în vale,-n arătură / Șuieră-un băiat din gură. / Îl cunosc pe șuierat, măi,/ Că se cere însurat. / I-am ieșit-o eu în cale / C-o basma de portocale. / Și cu una de stracide / Pentru Ionel gătite. / Ionel, cînd a gustat, măi,/ De trei ori a sughițat. / – Fa puicuțo, ce mi-ai dat? / De trei ori am sughițat. / – Nu ț-am dat ca tu să mori,/ Dar ț-am dat ca să te-nsori,/ Nu ț-am dat ca tu să chei,/ Dar ț-am dat ca să mă iei”.

1959, 25 august, s. Drăgănești, r-nul Sîngerei, RSS Moldovenească, de la Cirimpei Ioana Moisei, 69 de ani; conoărie incluzînd o mulțumire pentru paharul de vin, o strigătură unei mîndruțe și o urare vornicelului miresei:

Binî v-am gășît, hoarî* frumoasî,
boerî duñiavoastrî!

noi foartî binî sama sî ni dăm,
cî noi nu sîntem coleă niștî cațachî*
di pricochit* țachî* –
sîntem feț* dumnedzăeștî,
stolnișî împărăteștî!

Cari-i stolnicu* di casî,
cu bun răspuns înaintî sî ni iasî!
Sî ni-’ntrebî:
și îmblăm,
și căutăm;

Noi am vădzut la aiastî casî
hoarî frumoasî,

boerî duñîavoastrî,
şî nouî, iaca, steaua ni sî lasî –
bucuroş di vinirea noastră?

(Şî di-’ntîlnesc: „Bucuroş, bucuroş!”)

Dacî bucuroş sîntet,
bucuroş sî vă gătiţ:
cu butiî* di vin,
cu scîrî cu fin,
cu iálojiî* grasî,
copchiliţ frumoasî!
C-a nostru tînăr împarat
cîn a discălica,
pămîntu s-a cutremura!
Şî duñîavoastrî
cu ochî îţ prāvî*
şî nouî jiniî* ñîñica nu ni-ţ găsî.
Dar vă rog şî vă poftesc
sî-ñî faşiţ calî

şî cararî
pîn la scaunu Măriiî salî,
sî mă injesc* pi la un corn di masî
ca sî văd pi şini-aţ pus împărăteasî,
bunî ca sî steî
cu-a nostru tînăr împarat la masî.
Cî s-o-’nsurat mai an un gurî-cascî,
dintr-aşîi cu capu-n straistî,
şî cînd i-o mårs „cucoana” la ocol,
s-o făcut tătî vaşilî posmol*,
c-o gîndit cî-i boala lor.
Cîn ti uitaî la e din faţî,
nişpalatî şî puchîoasî*,
ti lunjeî pi jîos di greaţî;
cîn ti uitaî la e din dos,
îţ păré cî-i un car cu rogoz*;
cu nasu cît patlajica* –
ti vîrăî în foc di fricî;
cu ochî ca di cucuvé –
amar di-aşel carî-o vidé!

(Un vornişel* cari-’ntîlneştî [oamenii de la casa mirelui], întindî conocarîulu un păhar di vin şî dzîşi-o şinghiliturî*, di urat păharu; dupa carî conocarîu mai dzîşi:)

Mîñţămăsc di-aist păhărel,
cucoanî vornişel,
şî di mîndrî şinghiliturî,
carî nu-i la tăt pi gurî;
c-aşă pot sî şinghileascî
numa domnî şî-’mparaţî!
Îţ mîñţămăsc di-aist păhărel gălgrior
cu di-aşial mai tāmîios vinişor
ş-aş vra tarî s-al închin
la aiasî druşculiţî*,
cu păru-’mpletit în gîţî;
da e dacî n-ar’ sî vreî,
amaru s-o eî*,

cî eu oi faşî
colo-’ncoaşî
ş-oi da şî pişte-a me mîndruţî,
carî şădî în cotruţî*
şî tot spal’-o străchinuţî.
Iar la faţa matalî,
căpitaniî*
vornişel,
mă închin alt fel:
Sî ti vrednişiascî Dumnedzău sî şî
căpitan pe-o ţarî,
orî ñirticariî* pe-o moarî,
orî vacarî la varî!

Li spuném la Şădzătoarî conocăriilî estea. Tata li spuné. Ş-apu şî noi învaţam şî li spuném.

[Culegătorul:] Da la nunţi, nu le spunea tata matale?

[Informatoarea:] Ei!.. La nunţ – aşîi tinerî! Cîn o fost la vremea lui, şî el o spus; da pi urmî – pi la Şădzătoarî cît li spuné.

1959, 23 iulie, s. Drăgăneşti, r-nul Sîngerei, RSS Moldovenească, de la Cirimpei Alexei Ilie, 81 de ani; poveste fantastică:

Povestea cu Boŭ-Boalași și Boŭ-Murgoșea

O fost un óm odată. Iara sarac lichit pămîntului.

Într-o bunî dzî i-o făcut* fimeia un băet.

O făcut omu cumătriî. La cumătriî nînași-su i-o dăruit o jițicî.

Treși-o dzî dupa cumătriî, mai treși una ș-apui mai trec vo cîtiva; da el, aist sarac, nu sî dușî la nînaș-su dupa jițica dăruitî. La și s-o eî, dacî n-avé o mîni di nătreț pi lîngî casî?!

Într-o dzî așeala-i dzîși:

– Sî viî sî-ț eî jițica, șinule!

S-o dus ș-o luat-o.

O adus-o acasî, o dat-o în tindî. Ș-o șădzut jițica o noaptî în tindî.

Adăudza s-o mai învîrtit jițica pinprejiuru casî, o mai apucat cu gura și grămădisî vîntu: aișî niștî stuh uscat, dincoași – niștî frundzî de-amî putridî...

Dacî n-ave și mîncă, jițica o luat și s-o dus...

S-o dus în pădurî și nimî nu s-o luat pi urmilî î.

Iaca o crescut băetu marî (bunăoarî, cum ești ñeata[1]).

Îmbla el pin sat, pi la băeț. Într-o dzî îi dzîși unu:

– Tu-va mamî* ticăloș di oaminî și sînteț! V-o dăruit, măi, nan'-tu o jițicî și nișî pi-așeia n-aț putut-o țînî la casî! Aț lasat-o sî sî ducî pi lumî*!..

El vini-acasî și, la mă-sa:

– Ia u'-tî*, mamî, și-ñî dzîc băețî... C-am avut o jițicî dăruitî di nanu... Și i-aț dat drumu sî sî ducî pi lumî.

– Da, dreagu mamî... Ne-o dăruit nan-tu o jițicî, și dacî n-am avut cu și-o țîné, am lasat-o sî sî ducî unî-or dușe-o ochî. Și s-o dus încólo, -'nspri pădurî.

– Și n-aț mai catat-o?

– N-am catat-o.

– Ia coași-ñî o turtî, cî mă pornesc s-o cat. Poate-oi găsî-o.

I-o copt mă-sa o turtî în șenușî, în vatra cuptîorulu; o pus-o el în straistî și s-o pornit la drum.

Merjî el cît merjî, iaca ajiunjî la un chisc* – dă de-o baligî di jitî. „E-he-he! Poatî cî-î baliga vașî melî”, sî gîndeștî el. Treșî di chisc și-'ntr-o vâgăunî vedî un iaz. Și lîngî iaz – o jitî.

Sî dușî-'nspri iazu șeala. Acolo, jita șeia-i o vacî!

Sî radzîmî el într-un trunchî di copac, nu dipartî di vacî; scoatî din straistî turta și s-apucî di mîncat.

Vaca-'ntoarșî capu-'nspri dînsu și-i dzîși:

– Pintru și-ai vinit și te-ai pus aișia, străinî?

– Eu îs din (cutarî sat), îs spunî Băetu. – Cînd am fost botidzat, ñî-o dăruit nanu o jițicî, da pîrințî ñîi n-o fost vrednișî* s-o țîi la casî – n-aveu un mîunchî di paî macar. Ș-o lasat-o sî sî ducî pi lumî. Da eu m-am pornit s-o cat... Da tu, vacî bătrîni, di și mă întregî?

– Eu îs așeia. Eu am fost dăruitî di cîtrî nan-tu și, dacî n-am avut cu și mă hrîni la voi în ogradî, am vinit aișî, în pădurî. Numa cî eu, dzîși, aișî nu-s sîngurî. Sîntem un cîrd

marî di jiti. I-amuș au sî vii la tîrlî*, cu Bou-Boalașî înaintî. Boū ista fărîmî omu vinit, omu străin.

Vin' mai ghinî șî ti bagî în scurmătura* iasta, cît n-au vinit.

Vaca avé scurmatî cu cochitilî cojemitî* bortî.

O-'ntrat el în bortî. Vaca o tras cu chișioru taljirî* di baligî uscatî șî l-o astupat cî nu i sî vidé nișî capu.

Iaca s-audî șî cîrdu jutilor: bu-bu, bu-bu, bu-bu...

Cum s-aprochiî di tîrlî, Bou-Boalașî dzîșî:

– Da și-aînușî a străin pi-aișîa? Undi-î ? Sî-l fărîm în bîcât!

– Ia nu-l mai farma, – î dzîșî Vaca. – Aista-î stăpînu nostru. Ni-o vinit Stăpînu!

Atunșî Bou-Boalașî dzîșî:

– Eș, Stăpîni, di undî eșî! Nu tî temî!

Cînd o ișît – el, din cap pîr* în chișioarî, plin di baligî, scîrnnav*, parcî iara Ușigî-I-Crușîa*.

– Dacî tu eșî stăpînu nostru, dzîșî Bou-Boalașî, apu catî la minî-n urechea dreaptî șî-ț e straî di ti-'mbracî.

Cînd o fluturat o datî din urechea dreaptî, s-o șî făcut strailî în fața lui.

– Îmbracî-tî ghinî cî avem sî merjim în (cutarî sat), șî un popî ar' sî vreî sî mă cumpirî.

El arî un bou – Bou-Murgoșea. Dacî m-aș împăreché cu dînsu, aș răsturna dealurilî. Cîț banî nu ț-ar da pintru minî, sî nu ma daî, da el cît a șerî pi Bou-Murgoșea, atîta sî-î daî, cî eu numa oî flutura din urechea stîngî, șî banî au sî șîi tăț pînî la unu.

Dupa șî sî pun așă la calî, sî pornesc la drum: Stăpînu șî cu Bou-Boalașî mărg înaintî, da cîrdu di jiti vinî din urmî bunculuind* bu-bu, bu-bu, bu-bu...

Cum numa ajiung în sat, iaca lî esî popa înaintî șî dzîșî:

– Ho, măi!.. Di undî eșî tu, măi flăcăule?

Aista îî spunî, cî (iaca: așă ș-așă).

– Eî, atunșî, – popa aratî la Bou-Boalașî, – vindi-nî nîi boū ista.

– Învălești-nî-l cu banî șî țî-l vînd.

– He-he-he, – rîdî popa. – Șî eu țî-l vînd pi Bou-Murgoșea dacî nî-l învălești cu banî.

– Adî-l încoașî.

Cîn l-o adus șî cînd o prins a scutura Bou-Boalașî din urechea stîngî, l-o învălit cu banî cît aî fașî tîu!*

Băetu numa dzîșî:

– Hăis*, Bou-Murgoșea! – șî cîrdu di jiti sî porneșî mai dipartî sprî casa Băetulu.

Dac'-o vinit acasî, o făcut curț, o făcut vistirî*, o făcut ista, o făcut șîala...

Într-o bunî dzî împaratu o dat vorbî: „Șinî arî Pădurea di Aramî cu doi boi, așiluaia îî dă fata”.

Bou-Boalașî șî Bou-Murgoșea, cum o audzît, îî dzîc Băetuluî:

– Noi arăm Pădurea di Aramî. Sî spuî numa sî facî plug di șer, tînjâlî* di șer, haraba* di șer, proțap* di șer; tăt-tăt sî șîi di șer. [2]

Băetu i-o spus lu tătîni-su, ș-aista s-o dus acolo, la-'mpărățîi, șî dzîșî:

– Împaratî,
luminatî!

Băetu nĕu s-apucĭ sĭ-ț arĭ Pădurea di Aramĭ ca sĭ-ĭ dai fata.

Împaratu ĩnșepi-a-l ridĭ:

– Șinĭ oarĭ te-o mai trimăș la minĭ, ghiuj* bătrĭn? Nu puteĭ sĭ șădz acasĭ sĭ-ț hodineșțĭ șiolanilĭ la bătrĭneșțĭ?

– Da-i a me scrisoarea? – ĩntrebĭ moșneagu șĭ-i aratĭ ĩmparatului pricazu* carĭ-o fost cetit pin tătĭ satilĭ șĭ tĭrgur’lĭ.

N-o avut șĭ dzișĭ ĩmparatu șĭ i-o dat voĭ sĭ viĭ sĭ arĭ.

– Da sĭ fașĭ plug di șer, tĭnjali di șer, haraba di șer, proțap di șer; tăt-tăt sĭ șĭĭ di șer, – ĩ spunĭ moșneagu șĭ sĭ ĩntoarșĭ acasĭ.

Cum numa o vinit tat’-su, Băetu o luat boĭ din urmĭ șĭ s-o dus la-’Mpărățĭ.

Da-’mparatului șĭ i-o fost a gătĭ?! O fost gata tăt: șĭ plugu, șĭ tĭnjala... – tăt, tăt.

– ĩn triĭ dzĭlĭ sĭ șĭĭ răsturnatĭ pădurea! – dzișĭ ĩmparatu.

Băetu ĩnjuĭgĭ boĭ șĭ sĭ dușĭ la Pădurea di Aramĭ.

Arĭ el o dzĭ, arĭ a doua dzĭ. Cĭn a triĭa dzĭ – sĭ găsăști-o scorchiĭ* di babĭ șĭ dzișĭ:

– Ia cum prĭpădeșțĭ ĩmparatu frumusașĭ di fatĭ! Numa o mĭncarĭ sĭ mĭnĭnșĭ băitanu ĩsta cu minĭ la o masĭ, ș-apoĭ las’ dac’-ar mai mĭntuĭ el az di arat Pădurea di Aramĭ!

Băetu n-o audzĭt șĭ-o dzĭs baba, cĭ iara cu brazda-n șĭala capĭt, da o slugĭ de-a-’mparatului iara pi-aproapĭ di babĭ, șĭ, cum o audzĭt, tot atunșĭ o șĭ fost la ĩmparat șĭ i-o spus. ĩmparatu dindatĭ o șĭ trimețĭ pi slugĭ la babĭ cu poruncĭ sĭ facĭ șĭ-a putĕ, numa sĭ nu sĭ mĭntuĭ di arat pădurea pĭr ĩn sarĭ.

Baba o copt ĩn pripi* vo cĭtiva plășintĭ, le-o pus ĩntr-o straĭstĭ șĭ – șovĭlc-șovĭlc* s-o dus la Pădurĭ.

– Dragu maișĭ, ț-o adus șĭneva mĭncarĭ di cĭnd arĭ aișĭa?

Băetu lasĭ boĭ ĩn brazdĭ șĭ s-apucĭ di mĭncat. Atunșĭ baba e un șĭolan di cal mort șĭ, cum numa i-l punĭ dupa cap, adoarmĭ Băetu.

Dac’-o vădzut c-o adorĭnit, baba sĭ scoalĭ șĭ – pi-aișĭ i-ĭ drumu!

Cĭn’ o ras Bou-Boalașĭ o datĭ, Băetu numa o tresărit oleacĭ. Șĭ cĭnd o mai răcnit șĭ Bou-Murgoșea o datĭ, da el o sărit drept! ĩn chișioarĭ șĭ sĭ e dupa babĭ.

Taman ș-on pușcaș* di la vĭnat.

– E-he! – fașĭ pușcașu. – Ia lasĭ-nĭ -o nĭĭ!

O-’ntins pușca ș-o dat-o jĭos. [3]

Pĭr ĩn sarĭ s-o isprăvit Băetu cu Pădurea di Aramĭ.

Șĭ sĭ dușĭ la-’mparat sĭ-ĭ dăĭ fata. Da aista dzișĭ:

– Vedz dealu șĭala? – șĭ-i aratĭ un deal, așă, bunăoarĭ, cum ĩi Starideal*. – Adĭ-nĭ dealu dinaintea curțĭ șĭ-ț dau fata!

Atunșĭ Băetu ĩi dzișĭ ĩmparatului:

– Fă un otgon di negarĭ*.

ĩmparatu o făcut un otgon di negarĭ, da Băetu – numa o legat dealu cu otgonu, o prins otgonu di tĭnjali, o-’nĭjugat boĭ – șĭ dealu o șĭ fost dinaintea curțĭ.

N-arĭ ĩncotro ĩmparatu – trebĭ sĭ dăĭ fata.

Da cĭtĭ dzăstrĭ sĭ-ĭ dăĭ?

Băetu ĩi spunĭ ĩmparatului:

– Cĭt Bou-Boalașĭ a flutura din urechĭ

șĭ Bou-Murgoșea a ruguma,

sĭ-’ncarcaț dzăstrea-n haraba.

Atĭta o șĭ ĩncarcat.

S-o nișcat harabaua din loc și, cîn sî iasî pi poartî (da poarta iara di aur și sî dischidê în două părți), Bou-Boalași aninî cu cornu o partî di poartî, Bou-Murgoșea – șeilantî, și azvîrl și poarta în haraba.

Cu harabaŭa-ncarcatî cu dzăstrî și cu fata-’Mparatulu, mai hăis, mai cea*, o ajuns Băetu la gospodăria tătîne-su.

Ș-o făcut o nuntî di i-o mărs vestea piștî dzăși hotarî!

Ș-am fost și eu la nunta șeia! Cî de-atîta știu povestea!

Cum mîncam niștî plășintî, o scîrnăjiî* di babî, dacî sî-’mbatasî; cîn m-o plesnit c-o plășintî șerbintî piștî cap, nî-o și chicat tăt păru din cap, cî de-atîta-s pleșcat și az! [4]

Ei, și eu și-am făcut?

M-am suit pi-o cumpîni di fintîni
sî vă spun o marî minșîunî!

[1] Povestitorul se referă la vîrsta culegătorului de folclor (19 ani).

[2] Ecou al timpurilor cînd plugul, tînjala, harabaua, proțapul ș. a. nu erau de fier; confecționarea acestora din metal fiind o realizare cu totul nouă.

[3] Omorîrea (împușcarea) babei-vrăjitoare amintește de vremurile, cînd femeile care practicau magia neagră, erau nimicite, pedeapsa fiind încuviințată în masele populare.

[4] Într-adevăr, povestitorul, încă din tinerețe (confirmă rudele sale) nu avea păr pe cap.

1961, 9 aprilie, s. Iordănești (numit și Podlăsnoe), r-nul Hliboca (Bucovina de nord), RSS Ucraineană, de la Opaț Ion Gheorghe, 21 de ani; piesă de teatru folcloric:

Brîncovenii

În piesă:

Constantin Brîncoveanu,
Alexandru Brîncoveanu –
ficiorul cel mai mare,
Mihai – ficiorul mijlociu,
Radu – ficiorul cel mai mic,
Moș Crăciun,
Sultanul,
Soldatul Bobu,
Soldatul Konak,
Călăul.

Acțiunea piesei

Moș Crăciun

Buna sara, cinstiți gospodari!

Eu sînt Moș Crăciun, sosit
c-o mare veste. - Am auzit
că s-a născut Hristos,
Împăratu’ Luminos;
că s-a născut Mîntuitorul
care cîrmuie poporul.

Brîncoveanu,
cînd a auzit,
foarte mult s-a veselit,
iar Sultan,
cînd a aflat
de cel Brîncovean bogat,
pe loc slujile-a chemat –
l-au prins și l-au arestat,
în temniță l-au băgat.

Sultanol

Bine ați venit!

Moș Crăciun

Bine v-am găsit!

Sultanol

Soldați Bobu și Konak,
drept la ordin la cerdac*!

Bobu

Poruncă mare, sultane!
Sînt la ordin cît de mare!
Și prin apă, și prin foc

Eu, Konak,
cel din cerdac*,
ce-mi vei spune ca să fac?

Sultanol

Vă dau bani o dimirlie*,
cheltuială să vă fie,
și doi cai de călărie
pentru grea călătorie.
Mergeți cu nepus în masă
în Muntenia frumoasă
drept la Brîncoveni acasă.
Vreau să-i am pe toți aici,
să vă știu de buni voinici,
iar de nu vă veți supune,
capul pe butuc v-oi pune!

Bobu

Poruncă mare, sultane!
Îi avem chiar la-nchisoare!

Sultanol

Ad'-aici, să-i văd și eu,
capu jos ca să le dău!

*Îi aduc pe tuspătru sub arme:
Brîncoveanu – înainte și cei trei feciori ai lui
– din urmă.*

Toți Brîncovenii
cîntă:

Sculați, domnilor! Sculați!
Pe Brîncoveanu-l așteptați?
Iată-l! Vine cu onor
Brîncoveanu-domnitor!

Sultanol

Brîncoveanu Constantin,
ghiaur* vechi și domn creștin,
adevăr găsit-am scris*
pîn' ce-n mîină mi te-am prins,
că dispați a ta domnie
de a noastră-'mpărăție.
Tu, de mult ce ești de-avut,
bani de aur ai bătut
fără frică, fără teamă,
făr' a mă lua în seamă.

Tu biserici ridicai,
la martiri le închinai
și-nvățați pe popi, în strane,
să te cînte la icoane.

Pentru creștinia ta
pelea eu îți voi lua
și-am să îți-o desprind pe dos
ca să-ți treacă de Hristos!

Brîncoveanu

Cum am fost eu la domnie,
Dumnezeu-Sfîntu o știe.
De-am fost mare pe pămînt,
mă vedeți acum ce sînt.

Sultanol

Constantine Brîncovene,
nu-mi vorbi vorbe viclene;
lasă-ți legea creștinească

și te dă în cea turcească;
dacă tu nu te turcești,
pe lume nu mai trăești!

Constantin Brîncoveanu

Poți să faci tu cum îi vrea.
Chiar pe toți de ni-i tăia,
eu nu ies din legea mea!
M-am născut eu bun creștin,
bun creștin am să rămîn!

Sultanol

Măi călău cu barda lată,
fă-le-a noastră judecată!

Călăul

Cum te cheamă, bre tiran?

Alexandru Brîncoveanu

Alexandru Brîncovean.

Călăul

Iară tu, ficior de plai?

Mihai Brîncoveanu

Eu i-s fratele Mihai.

Călăul

Iară tu, cât un ciric*?

Radu Brîncoveanu

Eu sînt Radu, cel mai mic.

Călăul

Ce-așa mare lege-aveți,
de vă țineți toți sumeți*?
Legea de creștin-haiduc
vreți s-o-ntindeți peste Turc*?
Noi de veacuri ne muncim
toată lumea s-o turcim.

Soldații

Îl duc pe Alexandru la caznă, ei cîntă:

Hai, Lisandre, și te-om duce
să-ți dai viața pentru cruce.

Alexandru Brîncoveanu
către călău:

Lasă-mă să mă închin
în legea mea de creștin.
De-am făcut vreun păcat rău,
să mi-l erte Dumnezeu.

Sultanol

Lixandru cînd s-a pleca,
capul jos i s-a lua;
cînd oi zice-a treia oară,
capul de trei pași să-i sară!

Soldații

Îl duc pe Mihai la caznă, ei cîntă:

Hai, Mihaie, și te-om duce
să-ți dai viața pentru cruce.

Sultanol

Și ca la cel mijlociu,
cu păr auriu-gălbui,
săbîia cînd va fulgera,
capul jos i s-a lua.
Cînd oi zice-a treia oară,
capul de trei pași să-i sară!

Către Constantin Brîncoveanu:

Constantine Brîncovene,
Cum îți pare
ție oare?
Nu îți este supărare?
Trei cuconi tu ai avut,
dîn trei – doi ți i-am pierdut.
Numai unul ți-a rămas.
Cu zile de vrei să-l las,
lasă-ți legea creștinească
și te dă în cea turcească;

dacă tu nu te turcești,
pe lumé nu mai trăești!

Constantin Brîncoveanu

Poți să faci tu cum îi vrea.
Chiar pe toți de ni-i tăia,
eu nu ies din legea mea!
Asta-i legea lui Hristos,
la creștini – de mult folos.
Legea noastră, măi tătare*,
n-o putem călca-n picioare.
Asta-i lege-adevărată,
de la Dumnezeu lăsată.

Radu Brîncoveanu

Tată, mult îți mulțumesc,
dar aș vrea să mai trăesc.

Constantin Brîncoveanu

Taci, copile, nu mai plînge,
inima-mi în pept se frînge;
taci și mori în legea ta
că tu ceru-i căpăta.
De-ați făcut voi rău sau bine,
toți veți fi pe lîngă mine.

Soldății

îl duc pe Radu la caznă și cîntă:

Radule de la munteni,
tot ficior de Brîncoveni.
Radule, vestit în lume,
aici capul ți-l vom pune.

Radu Brîncoveanu

către călău:

Lasă-mă să mă închin
în legea mea de creștin.
De-am făcut vreun păcat greu,
să mi-l erte Dumnezeu.
Fiți de martori, lună, stele,
că eu mor cu mare jele;
pe-al meu tată, cum îl știi,

să-l pui, Doamne,-'ntre copii.

Călăul

Ce mai trîncănești mereu
c-ai avea un dumnezeu?!
Dumnezeul tău de-'ndată-i
pe această bardă lată.
Pune-ți capul, că-i de-ajuns
de cînd stau cu barda-n sus!

Sultanul

Radu cînd se va pleca,
după ce voi număra
ca pentru a treia oară –
capul de trei pași să-i sară!

Constantin Brîncoveanu

Turc păgîn și liftă rea,
vei lua și viața mea,
dar cît vei trăi, să știi
c-o murit ca bun creștin
Brîncoveanu Constantin!

Sultanul

Soldăți Bobu și Konak,
drept la ordin, la Palat!

Bobu

La poruncă sînt, sultane!
Sînt la ordin cît de mare!
Și prin apă, și prin foc
la ordin eu sînt pe loc!

Konak

Iară eu, soldat Konak,
cel de-a gata în cerdac,
ce-mi vei spune ca să fac?

Sultanul

Cînd oi zice-a treia oară –
capul de trei pași să-i sară!
Soldății

il duc pe Constantin Brîncoveanu la caznă și cîntă:

Brîncoveanu Constantin,
mare domn și bun creștin,
va muri ca un hain*...

S u l t a n u l

Măi călău cu barda lată,
ce ai vrea tu ca răsplată?

C ă l ă u l

Galbeni* gălbiori, sultane!

S u l t a n u l

Hai cu mine la Palat
să-ți dau galbeni cu-ndesat,
cîți poți duce într-un sac,
și-un cal bun de călărie,
mersul greu să nu-ți mai fie.

Mulțămît îmi ești, călău,
de darul ce îți dau eu?

C ă l ă u l

Să trăești, măria ta,
cîte zile vei avea!
Foarte mult m-am bucurat
pentru darul ce mi-ai dat!

T o ț i
cîntă:

Vă lăsăm cu bine,
cu zile senine,
să fiți fericiți,
să ne mai primiți!

Ani mulți, ani mulți
Domnul să vă dea!
Mulți ani, mulți ani –
de asemenea!

Sărbători fericite!

G L O S A R

amaru s-o eî – expresie de ocară; imprecuație („*e dacî n-ar 'sî vreî./ amaru s-o eî*”).

bîrzoelî (bîrzoiele) – ridicate, crescute drept înainte; neaplecate („*cu fițișoarî bîrzoelî*”).

bunculuind – scoțînd mugete („*cîrdu di jîtî din urmî bunculuind*”).

butîi – butoaie („*sî vă gătiț: / cu butîi di vin*”).

cațachî (cațapi) – lipoveni-crescători de capre („*noi nu sîntem colea niștî cațachî*”).

căpitanî (căpitane) – cuvînt de onorare a funcției cuiva („*căpitanî / vornîșel*”).

cea – îndemn, pentru vite înjugate, ca să meargă spre dreapta („*Cea, Ghilan!*”; „*mai cea, o ajiuns Băetu la gospodăria tătîne-su*”).

cerdac 1. (al sultanului) – sală de primire a slujbașilor curții turcești („*S u l t a n u l: / Soldați Bobu și Konak./ drept la ordin la cerdac*”), 2. ~ (al soldatului turc) – post de observație pe loc înalt („*Eu, Konak./ cel din cerdac./ ce-mi vei spune ca să fac?*”).

chisc – pisc, vîrf de deal („*ajiunjî la un chisc*”).

ciric – stînjîn (≈ doi metri) („*Cum te cheamă [...] tu, cît un ciric? / [...] Eu sînt Radu, cel mai mic*”).

Ciuca-Buca – localitate imaginară („*sîntem [...] / tocma din Ciuca-Buca*”).

cît ai fașî tîfu! – cît ai scuipa; foarte repede („*!-o învălit cu banî cît ai fașî tîfu*”).

cît și (ce) **putea** – din răspuțeri („*Morarașu alerga / și stîga / cît și putea*”).

clae (clăie) – grămadă de snopi așezați în anumită ordine („*snochî-n clae rămănē*”).

cleștili – creștetul („*ț-a lua: / din cleștili capului*”).

clînele (clinurile) – porțiuni de pămînt în formă de triunghiuri („*o arat [...] / vinerile – / clinele*”).

cojemiti (cogeamite) – foarte adîncă („*Vaca avē scurmatî cu cochitilî cojemiti borti*”).

cotruți (cotruță) – nișă între perete și horn, sobă, cuptor („*șădî în cotruți*”).

di leac – deloc, nimic („*sî nu rămîi strînsu / și plînsu / di leac, / nișî cît un șir di mac*”).

dimirlie (dimerlie) – vas metalic pentru 20-25 kg de monede („*Vă dau bani o dimirlie*”).

doniță – vas de lemn în care se ține lapte, apă etc. („*laptilî – în doniță*”).

drușculiți – vătășită, vorniceasă („*la aiastî drușculiți*”).

făcut – născut („*i-o făcut fimeia un băet*”).

feț' (fețe) – reprezentanți; trimiși („*feț' dumnedzăești, / stolniși împărătești!*”).

galben – monedă scumpă, de aur („*Su l t a n u l: / Măi călău cu barda lată, / ce ai vrea tu ca răsplată? / C ă l ă u l: Galbeni gălbiori, sultane!*”).

ghiaur – adversar al turcilor („*Brîncoveanu Constantin, / ghiaur vechi și domn creștin*”).

Ghilan – nume de bou („*Cea, Ghilan!*”).

ghiu – om de vîrstă înaintată („*ghiu bătrîn [...] sî șădz acasî sî-ț hodinești șiolanil*”).

hain – necredincios, nevrednic („*mare domn și bun creștin, / va muri ca un hain*”).

haraba – căruță mare, folosită la transportul diverselor poveri („*sî faci [...] haraba di șer*”).

hăis – îndemn, pentru vite înjugate, ca să meargă spre stînga („*Mai hăis, Jioian!*”; „*Hăis, Bou-Murgoșea!*”).

hătu-ț mațu cui ti arî! – sudalmă urîță („*măi morarî, / hătu-ț mațu cui ti arî! / Pînî mînî dimineața, / făinuța-n sași ca gheața!*”).

hoarî – adunare [de oameni veniți la casa cu nuntă] („*hoarî frumoași*”).

ialojiț (ialovițe) – vaci mari („*cu ialojiț grasî*”).

injesc – uit pe furis („*sî mă injesc pi la un corn di masî / ca sî văd pi șinî-aț pus împărăteasi*”).

în pripî (pripă) – în grabă mare („*Baba o copt în pripî vo cîtiva plășint*”).

jinî – vină („*nouî jinî ... nu ni-ț găsî*”).

Jioian – nume de bou („*hăis, Jioian!*”).

junghiurili (junghiurile) – durerile acute în spate, în piept, la încheieturi („*ț-a lua [...] / din tăi junghiuril*”).

Lunga Marî – o localitate, *Lunga*, se găsește la vreo 25 km față de satul informatorului („*fujé-'nsprî Lunga Marî*”).

mairî – ficat („*din mairî*”).

Maria Neagrî – o mare mitică, undeva tare departe („*piștî Maria Neagrî le-a mîna / și le-a alunga*”).

Mitoc – localitate imaginată îndepărtată, un *Mitoc* real fiind în apropiere, nordică, de orașul Orhei („*Sînt cu noi și din Mitoc*”).

mînicat – pornit dis-de-diminează („s-o mînicat [...] marț dimineăț”).

Moara-din-Pohoarni – personaj folcloric (spirit al morii) asemenea unei fiare cu intenții rele („Moara-din-Pohoarni, /cînd o vîs'î atîtea carî / [...], o pus coada pi schinarî / și fujé-nsprî Lunga Marî”).

morunjiu – de culoare purpurie (roșu-închis) („Spărietu-Morunjiu”).

naramjie (naramzie, narangie) – portocalie („Era una cu rochița naramjiu”).

negară (năgară) – material din fire lungi și aspre ale plantei erbacee cu frunzele înguste, lungi și aspre, cu același nume, folosite, probabil, în trecut și la confecționarea sitelor („Răpede! și în cămară / după sită de negară / care-i oleacă mai rară”; „Fă un otgon di negari”).

ñirtic (mertic) – măsură de vreo 2 kg („O șernut ca un ñirtic / ș-o făcut marî covrig”).

ñirticari (merticar) – persoană care ia făină cu merticul ca plată pentru măcinat („ñirticari pe-o moari”).

nu-ț șibî – nu-ți fie („di minî nu-ț șibî frici”).

oca (ocă) – unitate de măsură egală cu 1,291 kg („Du-te-n tîrgul din Soroca, / unde vînd oțel cu oca”).

patlajică – pătlăgică, pătlăgea, tomată („cu nasu cît patlajica”).

pîr – pîn’ („din cap pîr în chiștoari, plin di balig”).

Pohoarni – localitate situată la vreo 15 km est față de satul informatorului („la moara di la Pohoarni”).

popriț – oprit („Badea-Ghiorghî l-o popriț”).

posmol – îngrămădire speriată („s-o făcut tătî vașilî posmol, / c-o gîndit cî-i boala lor”).

prăjîne – a bate/fugări cîinii cu prăjina („cu colac tî amăjé, / cu prăjîna-î prăjîné”).

prăvi – privi („cu ochi tî prăvi”):

pricaz – ordin, dispoziție („aratî împaratului pricazu”).

pricochit – păscut („cațachî / di pricochit țachi”).

proțap – prăjină groasă de lemn, bifurcată la capătul de care se prinde jugul („sî faci [...] proțap di șer”).

puchioasî – cu ochii plini de urdori; puchinoasî („nispalatî și puchioasî”).

pușcaș – vînatör („taman ș-on pușcaș di la vînat”).

rărunchî – rinichi („ț-a lua [...] / din rărunchî, / di sub rărunchî”).

rogoz – iarbă din locuri mlăștinoase, cu frunze lineare lungi („tî păré cî-i un car cu rogoz”).

scîrnnav – murdar („plin di baligî, scîrnnav”).

scîrnăjiî (scîrnăvie) – femeie obraznică („o scîrnăjiî di babî, dacî sî-’mbatasî; [...] m-o plesnit c-o plășintî șerbintî piștî cap”).

scorchîi (scorpie) – femeie rea („sî găsăști-o scorchîi di babî”).

scurmătură – adîncitură făcută în pămînt de animal prin scurmărire cu copita, bortă („Vin’ [...] și ti bagî în scurmătura iasta”).

screuă – șiră (a spinării) („din screuă schinării”).

scris – dovadă în scris, probă („adevăr găsit-am scris / pîn’ ce-n mînă mi te-am prins, / că disparți a ta domnie / de a noastră-’mpărăție”).

sî chei – să pieri, să mori („nu ț-an dat ca tu sî chei”).

sînicat – sculat (din așternut) („S-o sînicat [...] marț dimineăț”).

sî sî ducî pi lumî – să dispară în locuri necunoscute („Aț lasat-o [vițica] și sî ducî pi

lumi”).

Starideal – dealul cel mai înalt în partea sud-vestică a satului de baștină al povestitorului („*un deal, așa, bunăoară, cum îi Starideal*”).

stolnicu – omul responsabil de desfășurarea nunții („*stolnicu di casî, / cu bun răspuns înaintî sî ni iasî*”).

sumeț (semeț) – mîndru, măreț („*Ce-așa mare lege-aveți, / de vă țineți toți sumeți?*”).

șfircu – vîrf („*din șfircu nasului*”).

șinghiliturî – urare („*dzîși-o șinghiliturî, di urat păharu*”).

șovîlc-șovîlc – mers șchiopătat („*șovîlc-șovîlc s-o dus la păduri*”).

taljirî (talgere) – excremente bovine uscate, asemenea unor tave rotunde sau talere („*Vaca o tras cu chișioru taljirî di baligî uscatî și l-o astupat*”).

tătar – aici, sinonim cu *turc* („*[Constantin Brîncoveanu – călăului turc:] Legea noastră, măi tătare, / n-o putem călca-n picioare*”).

tînjali (tînjală) – prăjină groasă de lemn, mai subțire/ușoară decît a proțapului, servind ca piesă de legătură între animalele de tracțiune și o unealtă agricolă („*sî faci [...]* tînjali di șer”).

tîrlî (tîrlă) – loc unde se adună și se odihnesc animalele („*un cîrd marî di jiti. I-amuș au sî vii la tîrlî*”).

toc – vas de lemn, în care se ține lapte, apă etc. („*unde-’ngheați apa-n toc*”).

tropușau – desprindeau, prin călcare cu copitele, boabele de grîu din învelișul spicului („*nouă epe [...]* / *cu copitele tropușau*”).

Turc – imperiul turcilor („*Legea de creștin-haiduc / vreți s-o-ntindeți peste Turc?*”).

turunjiu – de culoare portocalie-roșiatică („*Spărietu-Turunjiu*”).

tu-va mamî – sudalmă urîță („*Tu-va mamî ticăloș di oamini și sinteț! V-o dăruit, măi, nan’-tu o jițici și niși pi-așeia n-aț putut-o ținî la casî!*”).

Ușigî-l-Crușia (Ucișă-l-Crucea) – unul dintre numele Dracului („*parcî iara Ușigî-l-Crușia*”).

u’-tî – uite; ascultă („*Ia u’-tî, mamî, și-nî dzîc băeți*”).

văs’t – formă redusă a cuvîntului *văzut* („*cînd o văs’t atîtea cari*”).

vistirî (vistierie) – încăpere pentru păstrarea lucrurilor scumpe („*o făcut vistirî*”).

vornișel (vornicel) – tînar cu misiunea de cinstire a nuntașilor („*vornișel cari-’ntîlnești*”).

vredniși – în stare („*părinți nîi n-o fost vredniși s-o țî [vițica] la casî*”).

Notă: În afară de dialectisme, am respectat normele ortografice ale limbii române conform convingerii unor lingviști de talie mondială, dar și a noastră, cu *Argumente anti „î” și „sunt*”, publicată în RLȘL (Chișinău), 2009, nr. 1-2, p. 46-52.